

Չէ մեծ զարմանք, գրուածքի մէջ, ուր վերլուար առատ կան, Աստ անդ ցանուած գտնուին իմաստներ վեհ, բարձրական: Իւր պատշաճ տեղ զեռեղել Հարկ և քաջիկ՝ ամէն բան, Միջինն ու վերջ՝ պէտք են միշտ պատասխանել ըսկզբան: Մասունքն ամէն յարմարիւ պարտին՝ փափուկ արուեստին: Մասունքներէն՝ զանազան՝ կազմեն ամբողջ մ՝ առանձին. Խօսքի նիւթէն մի երբեք խոտորելով Հեռուններ, Քանի մի բառ շատ փայլուն մի դու երբեք որոներ:

Տաղիդ Համար կը վախճան Տրապարակի գատու մէն, Անձամբ անձին եղիր խիստ եւ քննադատ անաչառ. Տգիտութիւնն է պատրաստ, միշտ զարմանալ ինքն իրեն. Քեզի գտիր քննադատ բարեկամաց մեծ կամառ. Քո գրուածոց թող ըլլան դիտակից մտերիմ, Սխալներուդ ալ ամէն՝ Հակառակող սխալիմ. Հեղինակի սիգութիւնն անոնց առջեւ մերկացիր: Բայց որոշել զգարեկամ շղջբորթէն գուն սորվէ: Գովէ կարծես նա ըզբեզ, որ ծիծաղի, զրոտվէ: Սիրէ խորհուրդ աւելի՝ քան գովասանք ձրիաձիր.

Առիթ խնդրէ գոչելու գովասանող շղջբորթ, Մոզէ զուրուշ իւր լրած ոտանաւորն ամէն. Ի ամենայն քանկելի, ականջին չէ բան մի խորթ. Կը Հոչակէ քո անուն մեծ գրուածք ամէն տեղ. Ընտրութիւնն չէ սակայն այսպէս սաստիկ ծայրայեղ:

Քո իմաստուն բարեկամ, միշտ անաչառ, անողոր, Սխալներուդ Համար նա Հանդիստ բընառ. Քեզ չի տար, Եւ ոչ ներում՝ այն տեղեաց, որոց եղար դու անհոգ. Յոտի շարուած տաղերուն կը ցուցընէ տեղ յարմար. Մերժէ բառից ուռուցիկ սեթեւեթ անքն կարի. Աստ իմաստին չի Հանիր, եւ ի ստորեւ՝ խօսքերուն: Գտուարթաց կ'երեւայ իրեն՝ շարուածք այս բառի. Շատ երկզիմի է այս բառ, լուսաւորել պէտք ես դուն: Այսպէս ահա մտերիմ՝ քո բարեկամ բարբառի:

Կայ Հեղինակ սակայն, թէ տաղից վայցօր խօսի մարդ Պայտպանելու զայն ամէն Համարի շահ իւր անձին. Նախ եւ յառաջ ցուցընէ զինք անարգուած տարապարտ: Այս տաղերուն, գուն կ'ընես, բացատրութիւնն է ստորին: Տուր թողութիւն, կ'ընէ, տէր, այս տաղերուս, կը խնդրեմ: Յուրս ինձ թուի, թէ կ'ընես, պիտի ընջեմ ես զայս բան: Գեղեցկագոյն քան զամէն, կը կրկնէ, զայս ես կ'ընորեմ: Ինձի Հաճոյ չէ Հատուած: — Բոլոր աշխարհք Հիանան:

Իւր ըսածին վրայ մընայ միշտ Հաստատուն եւ յամառ, Գրուածքին մէջ թէ մի խօսք ականջիդ խիստ երեւայ, Չայն բան երբեք չարեւու՝ կը Համարի մեծ պատճառ: Բայց ըսածին թէ նայես, նա կը սիրէ զիրտիկայ. Գու զորութիւն բացարձակ ունիս կ'ըսէ՝ երկոց վրայ: Բայց այս խօսքեր գեղեցիկ, որով ըզբեզ պարարէ, Քեզի զանոնք պատմելու՝ միայն դարան կը լարէ: Իւր Մուսային վրայ է գոհ, իսկոյն ըզբեզ կը թողու. Կ'երթայ փնտռէ ուրիշ տեղ ապուշ մի մարդ պատրելու. Չոր եւ գանէ: Ինչպէս կան յիմար գրողներ անհամար, Նոյնպէս ապուշ զարմացող՝ առատ ունի մեր այս դար: Թո՛ղ քաղաքներն, եւ զանոնք որ ի գաւառս դեզերին, Դքսերու տուն շատեր կան, եւ ի պալատ իշխանին: Մարդահաճոյ մարդկան քով՝ կարի անհամ մի գրուածք, Կողմակիցներ եռանդուն մինչեւ ցարդ միշտ է գտած: Երգիծական ասութեամբ մեր գրուած վերջ առուն թող, Յիմարըն միշտ կը գանէ՝ յիմարագոյն զարմացող:

Թղթի. Հ. Գ. Մ.

1 Quinald, կ'ըսէր Պուալայ, Հետս Հաշտուեցաւ միայն իւր ոտանաւորներուն վայցօր Հետս խօսելու Համար, իսկ իմիներուս նկատմամբ երբեք չէր խօսեր:

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐԻՆՍԻ ԹԵՐԵՉԻՆՍԻ
ԹՐԻԵՍԻ ՀԱՅՐԱՅ ՏՈՒՆԸ ԱՐՏՕՆԱԳԻՐԸ

Թղիկետ, 3 Ապրիլ, 1889:

Ահա կ'ուղարկեմ Ձեզ Մարիամ Թերեզիա Կայսրու Հւոյն Թրիեստի Հայոց առած իտալերէն արտօնագրին Հայերէն թարգմանութիւնն, ըստ էական մասանցն գրեթէ ամբողջ, ինչպէս խոստացած էի նախընթաց նամակիս մէջ:

Մենք Մարիամ Թերեզիա շնորհքն Աստուծոյ Կայսրուհի Հռոմայեցոց, Թագուհի Հունգարիոյ, Բուհարիոյ, Գաղմասիոյ, եւն. եւն. եւն.:

Սրբոյն Անտոնի Աբբայի Կարգէն Միխիթարեան Միաբանութիւնը եւ Հայոց ազգը Հաստատուել ըսող ի թրիեստ Մեր իշխանութեան տակ, յարգական աղերսագիր ուղղեցին Մեզի՝ ստորագրութեամբ վանականացն՝ Հ. Զաքարիա Ալեքսանեան, Հ. Մինաս Կասպարեան, Հ. Ղուկաս Սիմոնեան, Հ. Գալիթ Իւզգարտաշեան, Հ. Աստուածատու Բարիկ, Հ. Կոմիտաս Կարապետեան եւ ընտանեացն Բարիկ եւ Սարափ, ի կողմանէ եւ ի շնորհս աշխարհական անձանց վերայիշեալ ազգին: Թրիեստի եկեղեցական գլխոյն Հետ պէտք եղած խօսակցութիւններն ըլլալէն ու Մեր նոյն տեղոյն Առեւտրական վարչութեան (intendenza) եւ Մեր այստեղի Առեւտրական բարձրագոյն ատենական ժողովէն խորհուրդ եւ տեղեկութիւն առնելէ ետեւ՝ կը Հաւանիր, եւ Մեր այս շնորհակց Արտօնագրոյն զօրութեամբ կը շնորհէր Հայ վանականաց եւ աշխարհական ընտանեաց, ինչպէս նաեւ այն յոյն, մարոնցի եւ ուրիշ արեւելեան կաթողիկէ կրօնի վերաբերող ազգաց եկեղեցական եւ աշխարհական ընտանեացն, որոնք Միխիթարեան Միաբանութեան ու Հայ ազգին մարմնոյն Հետ կը միանան, Հետեւեալ արտօնութիւնները, ազատութիւնները եւ բարեշնորհութիւնները (prerogative, esenzioni e benefici):

Կը Հրամայէր ամէն դատաստանարանաց եւ վերին ու ստորին եկեղեցական ու աշխարհական պաշտօնատեարք, ոչ միայն ընդդիմանալ ոչ ուղղակի եւ ոչ անուղղակի, այլ նաեւ կարելի եղածին չափ ազգու կերպով գործակից ըլլալ ի լիութի գործադրութիւն Մեր շնորհակց գիտմանց եւ յայտարարութեանց, եւ կ'ուղեցինք որ անընդմիջբար Մեզի վերապահուած ըլլայ ամենայն մեկնութիւն եւ որոշում ինքորոց, որ կարենան ծագիլ ի գործածութեան այս Արտօնագրիս. եւ նոյնպիսի խնդիրը պէտք են Առեւտրական վարչութեան եւ մեր վաճառականութեան ատենական ժողովոյն միջոցաւ Մեզի գալ: Կը յուանիր որ Ազգն ընդհանրապէս եւ ամենայն անձինք ի մասնաւորի կը փութան իրենք զիրենք արժանի ցուցընել Մեր այս մասնաւոր շնորհացը եւ պաշտպանութեան եւ կու տան Մեզի յարատեւ ապացոյց Հպատակի վայել Հնազանդութեան եւ Հաւատարմութեան, յիշելով որ առաջին ընտանիքներուն օրինակն եւ բարի յաջողութիւնը հիմունք պիտի ըլլան նոյն Միաբանութեան որով իրենց ազգը պիտի աճի ի թրիեստ, պիտի արմատանայ, ծաղկի ու վարկ ունենայ, եւ ասով ապահովի ազգային գաղթականութեանց ի թրիեստ յաճախեալ նպատակն է: Իւր որպէս զի նոյն ազգերն այս գիտնան եւ Մեր խոստմանցը վրայ ապահով ըլլան, կրնայ այս մեր ինքնաշարժ տուած Արտօնագիրը Միխիթարեան Միաբանութեան դիւանին մէջ պահուիլ:

Կը բերենք նաեւ ի գիտութիւն վանականաց վերայիշեալ Միաբանութեան եւ աշխարհական ընտանեաց՝ որ պատրաստ ենք ալ աւելի մեծագոյն արտօնութիւններով եւ առաւելութիւններով իրենց յառաջագիմու-